

Uskontotiede ja tieteidenvälisyys

Heikki Pesonen
Helsingin yliopisto

Uskontotieteessä korostetaan usein oppiaineen tieteidenvälistä luonnetta. Tällä tarkoitetaan monesti sitä, että uskontoa tarkasteltaessa hyödynnetään eri tieteenalojen teoreettisia ja metodisia lähestymistapoja. Saatetaan puhua sosiologisista, psykologisista (tai sosiaalipsykologisista), antropologisista, ekologisista, historiallisista, semioottisista, fenomenologisista, maantieteellisistä tai folkloristisista näkökulmista uskontoon. Tämänkaltainen metodologinen pluralismi on karakterisoinut uskontotiedettä oppiaineen akateemisista alkuajoista lähtien. Toki aika ajoin – kuten tieteenkehityksessä on tapana – jokin tietty näkökulma on ollut enemmän hegemonisessa asemassa kuin muut. Voidaan ajatella vaikka 1950–1970-lukujen ”eliadelaista” fenomenologiaa tai Suomessa 1900-luvun alun Kaarle Krohnin johdolla harjoitettua maantieteellis-historiallista tutkimustapaa.

Tieteidenvälisyys on siis tapa paikantaa uskontotieteen identiteettiä, kertoa itsellemme ja muille, keitä me olemme. Samalla se lienee myös tapa erottautua, osoittaa, että oppiaine ei ole lähtökohtaisesti sidoksissa mihinkään tiettyyn positioon tai näkökulmaan. Esimerkiksi helsinkiläisessä uskontotieteessä tieteidenvälisyys kertoo myös tiedepoliittisesta ja hallinnollisesta tilasta: olemme sananmukaisesti tiedekuntien välissä. Tämä paikka peilaa myös oppiaineen historiaa humanistis-yhteiskuntatieteellisen ja teologisen tutkimuksen välimaastossa.

Perjantaina 13.12 pidetyssä Suomen uskontotieteellisen seuran 50-vuotisjuhlaseminaarissa keskusteltiin erityisesti tieteidenvälisyydestä. Seminaarin kaksi ulkomaalaista juhlapuhujaa, Armin Geertz ja Morny Joy käsittelivät aihetta sekä teoreettisten lähestymistapojen että uskontotieteen aseman näkökulmista. Geertz näki tämän hetken uskontotieteessä samankaltaisen kehityskulun kuin 1800-luvun lopun darwinistisen paradigman aikana, jolloin myös uskonnon tutkimuksen eri näkökulmat nojautuivat pitkälle evoluutioteorian ideoille. Geertzille uudenlainen tieteidenvälisyys vaikuttaa tarkoittavan sitä, että tällä hetkellä ehkä enemmän omiin loke-roihiinsa linnoittautuneet uskonnon tutkimisen tavat pitäisi saattaa takaisin yhteen. Joy näki tieteidenvälisyyden puolestaan sitä kautta, mitä hyötyä siitä on uskontotieteen olemassaolon kannalta. Joyn mukaan uskontotieteen tulisi ottaa oppia muilta tieteenaloilta, jotta se ylipäänsä voisi säilyä relevanttina ja itsenäisenä oppiaineena akateemisessa maailmassa.

Uskontotieteen tieteidenvälinen luonne ja metodologinen pluralismi tulee esille tämän numeron artikkeleissa eri tavoin. Karolina Kuvolan artikkeli skandinaavisen mytologian Loki-hahmon tutkimushistoriasta kuvastaa hyvin sitä, miten eri aikakausilla erilaiset teoreettiset virtauukset ovat vaikuttaneet Lokista tehtyihin tulkintoihin. Nora Revon artikkelin lähtökohtana on

uskuntoetnografinen tutkimus Makedonian islaminuskoisista albaaniniaisista. Repo analysoi naisten haastatteluja hyödyntäen sosiaalipsykologista identiteetin käsitettä. Aila Viholaisen tulkinnat Hattulan Pyhän Ristin kirkon kuoriseinän maalauskokonaisuuteen ja erityisesti sieltä löytyvään merenneitton rakentuvat taidehistoriallisille ja teologisille tulkinnoille. Johanna Konttorin katsaus monikulttuurisuutta käsitelleeseen oikeustieteilijöiden konferenssiin reflektoi kiinnostavasti niitä monitieteisyydestä johtuvia haasteita, joita uskontotieteilijä joutuu usein kohtaamaan tutkimusta tehdessään. Suometsätieteen professori Olavi Huikarin kommentti Vesa Åhsin esittämiin uskontotieteellisiin tulkintoihin Göpekli Tepen arkeologisista löydöistä (Uskonnontutkija 1–2/2012) antaa puolestaan luonnontieteellisen selityksen vaikeasti-tulkittaville arkeologisille aineistoille.

Tieteidenvälisyys on haasteellinen tavoite ja positio. Yhtäältä se mahdollistaa monipuolisen ja rikkaan näkökulmien ja lähestymistapojen verkoston. Toisaalta potentiaalisena ongelmana on liiallinen eriytyminen ja erikoistuminen, jolloin näkökulmat ja tutkijat eivät enää välttämättä löydä kunnollista keskusteluyhteyttä. Tässä lehdessä julkaistut artikkelit, katsaukset ja kirja-arvostelut kertovat varmasti sekä lähestymistapojen rikkaudesta että eriytymisestä. Samalla ne toivottavasti kertovat myös siitä, kuinka monenlaisista näkökulmista käsin on mahdollista tuottaa uskonnosta ymmärrettävää tietoa, joka mahdollistaa myös lähestymistapojen rajat ylittävää keskustelua.